

על צער החלוף בשירת ד. שמעוני

המש שנים לפטירתו

מאת מאיר בוסאק

הוא אחרון. ואב אחר, ר' סנחס... הוא ידע: כמעט הרועץ גם דוֹעֵקִים חִיו הַנְּלֵאִים...

את חייו ואת חי אשתו הקדיש באמונתו הרבה באידיאל בנין הארץ אך בניו לא יָהִטוּ בְּצֵלָן גִּזְלוֹת. לְאַרְבַּע הַרוֹחֹת וְסָפְרוּ

וסלעי מולדת הַזְּנִיחוּ

(ביער בחדרה) יש והטראגדיה הזאת היא הרגשת החלוף הביולוגי-רוחני של עם שלם ביטוי לרגש זה נתן שמעוני ב„האה"

רון" — שיר על השומרוני האחרון החש חיודע שאחרי מותו הכל יהיה בעולם כשהיה. ההרים, הרוחות והשמיים — רק שומרוני חלומות לבו לא יהיו עוד.

איה השלמה עם ההכרח הטבעי של הודקנות ושקיעה. שמצאה ביטוי באגדה על פאוסט, הנכון למכור את נפשו לשטן תמורת החזרת הנעורים, מהדהדת ב„שיר על איש מודקן" של שמעוני. האיש התפלל לאלהים „חמול וקח נפשי, או שמור לי נעורי" ותפרי לתו נתקבלה למחצה — הוא זכה בנעורי הגוף, כמראהו, אך נפשו נש" ארה זקנה, אישה לגירוי החיים

התפלל או האיש שנית או בדמי שנית צמאון הענג צק, או שלף את הרקב והוט חלי יפסק.

(המשך בעמ' 8)

הפץ הקיום הביולוגי של היחיד אינו דומיננטי תמיד בחיי האדם. יש וסכנה, הצפויה לעולם רוחני שאליו קשור האדם, מבשילה בו נכונות להקדיש את חייו על קיום העולם הרוחני הזה. אם מעטים המוכנים להקרבה כזאת, הרי רבים הסובלים בשקוע ער למם היקר לעיניהם, וגדול במיוחד צער המרגישים שהנם חוליה אחרונה בשרשרת ארוכה.

תחושת אחרונות כזאת מצאה ביטוי בספרותנו בעיקר בתקופת הניאורומני סיקה, בנפול חומת הסרישות ובהתפורר חייה העצמאיים של השכונה היהודית. הסופרים הניאורומנטיים, שהשתייכו כבר לעולם אירופה, הכירו בכאב על הריס עולם האבות, מתוכו צמחה, מכאן דברי ההלל לעולם השוקע ביצירת י. ל. פרץ ותלמידיו. מכאן גם הרגשת האחרונות ביצירת ביאליק (המתמיד, לבדי, לפני ארון הספרים ועוד) והתרפקותו של משורר כטשרניחובסקי. השייך כבר לעולם התחיה, על צורה מסוימת של חיי היהודים בעבר, (באידיוליות), מכאן גם הרגשת האחרונות בין טורי שיריו „האחרון לבני קוריטה", „הכחלי האחרון".

ביטוי נרחב לבעיה זו של עולמות שוקעים נתן דוד שמעוני בשירתו. יש וצער החלוף הוא אינדיבידואלי ביותר:

מי זה הנאנח בלילה? האין זאת סעידה הנזקת?

ואולי בלבה הנחרת פתאם זכרונות געורו של ימים עטופי ערפל?

היתה או נקה וצעירה וברגל אמיצה וקלה הלכה בבקר ובערב עם בדה על ראשה לעין...

תרש רסיסי חיייה נגרים נטפים, נטפים.

כאשר נגרים המים מפקדה על ראשה בלקתה,

מהר — ושבה לביתה וכדה ריק קליל ושבור...

(יובל העגלונים) יש וצער החלוף הוא רוחני. עוד צעיר האדם ומלא כוחות, אך בתוכו הוא נושא עולם ששקע בשבילו, שקע אך לא נעלם. עמוק בלבו חרות זכר עולם זה. אף כי רוצה האדם לבנות לעצמו מציאות חדשה, להשתלב בסביבה חדשה — הישן מרחף תמיד לצדו:

ונזפר לרגע הדוֹזֵי בערבת הדרון הנרחבת, עת עזה רוגשת כפתרו רעבה לדרור וללחם

והוא למו הורה הדרף. (ביער בחדרה)

הוא עלה מרוסיה ובקרבו עולמו ההרוס, אמונתו שהכזיבה, אך לא נש" כחה.

יש וצער החלוף קשור עם צפיה גדולה, שכלכלה חיים שנים רבות, והרי זה מרגיש נושא האמונה שחיו באים על קצם — והחלום?

אז אולי נאנח החכם הישיש, שגדדה שנתו,

כא אל הארץ בתקנה כי יזכה, ויראה בגאולה,

אך לערב נוטה ילמו ושופר, הגאולה לא נשמע...

(יובל העגלונים) צער חלון זה יכול גם לצמוח על רקע ציבורי-לאומי. היה עולם של חלומות, היה עולם של תקרה שהודר רות הבאים ימשיכו לבנות על יסודות, שהוקמו על ידי האבות, והנה רואים האבות — אשר הוקם בידיהם נלעג בעיני בניהם, וחוששים האבות שעם מותם ימות כל מפעלם, ותיקי הצרות, המתיישבים הראשונים במוש" בה, שהקדישו לבניניה את חייהם, מחמרמים:

אנו ראשונים קפצנו הימה ונסל הדרף,

למו, לבאים אחרינו... הם באים ולועגים לנו כחזפה...

כל עמלנו בחיים כאלו עלה בתהו... פנים גדלנו, רומקנו — איה הנכנים גדלנו?

(יובל העגלונים) לפעמים יסוד ההרגשה הזאת היא דתית — הרגשת שקיעה של עולם מסורתי. עוד במאה התשע עשרה, בימי ההתנגשות בין ההשכלה לשמורת ניס, גילו האחרונים תקיפות וכוח הסתערות על העומדים לפגוע בעולמם. שמעוני ראה את השמרנים כבר בחול" שחם, בניגונם, באולת ידם. בשיר „ר' אהרנציה" מספר זקן אחד על הצדיק מפוגריבישצה, התם, הענות, הקדוש, ומסיים בעצב:

בלבי עוד חיי הוא, עודנו חיי, אכל אני פקר זקן ומי זכרנו אחריו?

היהודי התימני, הדתי, אוהב את בניו, אך גדול כאבו שהם בתורה...

הגה לא יגנו כמחוי, כבתי המדרש לא ישבו אחריו כלותם מלאכתם

(יובל העגלונים)

יוסף שריד

הים זקן הבקר

הים זקן הבקר רעמתו — שיבה, אך עליו ומשתזבב

כמורה ערירי עם עזת תלמידותיו בסיוול של פגלית-קוץ, הים צוחק הבקר בצדסיו

וסודות קנרס לוחש בקונניות — צובט לחיי עגנים רפים באפק החם ומעביר כף ידו הכבדה והרוטטת על פלוריות החול.

השמש מתפוררת בעיניו לאלפי פוררים והוא מפורם

כישיש בודד לשחפים הלבנים.

פלניות — אמרו היונים — הם הנעורים הנדונים למות.

הים פסוף הצדעים אפשר — הוא השיבה שלעולם תחיה.

כל היום התגודדו עגנים

כל היום התגודדו עגנים עד שפך דם השקיעה עליהם ואין קול גשם ואין עונה.

גדרות הבסתן הנמוכות הליטו פניהן באדרת אבק אפר ומתבדר.

האילנות הנושרים הריצו על כנפי הרוח

דפי מכתב אחרון על פריחה גדולה ונכובת. מתרשה צוובה בשדה פרעה על הרגבים

ללדת בצעקה קהה אבנים שותקות וקוצים עצובים.

אכר עיף העמים שוב על גבו הרחב

את השמש הכבדה והגופלת ובא הביתה ואסף צאן תקותיו הפחושות אל שקת יבשה.

מתוך „פגישה במקום אחר" ספר שירים שהופיע זה עתה בהוצאת „מחברות לספרות"

שירת דוד שמעוני

(סוף מעמ' 7)

ב"ביער בהדרה" נכרתים אמנם
עצים, אך אותה שעה נשמע מרחוק
גם שירו של נוסע עצים. יש שותפוח
של חלומות דורות וגעוועיהם. רק צר
רות הגשמת החלום משתנות, אך
החלום הוא נצחי. באיריליה, בדרך
מספר שמעוני אגדה על יהודי חסיד,
שחי לפני הרבה-הרבה שנים בפראג
והתגעגע מאד לארץ ישראל. בסוף
ימיו זכה והתולה, שטיפל בה בשעה
לידת התלתוליה, הוליכה אותו דרך
מצרות ומחילות לירושלים. ואז הוא
הולך אל הכותל המערבי, נשק לו —
ויצאה נשמתו הטהורה בנשיקה. הפסי-
ביות שבגעוועים והצפיה לנס האי-
רציונלי (המופיע אמנם בצורת החתור
לה) אינם מקנים לאדם — לפי שמי
עוני זכות לבנות עתיד. ברם באי-
דליות זו מסופר גם על בחור צעיר
מהגולה, שאף להגיע לארץ ישראל
הסתכן במעשה, בפעולה, בטלטולים
עד שהגיע לנמל טריסט, התגנב לאניה
משא, התחבא במחסן הפחמים ובהתי-
קלבו לחוף, קפץ לים ובשחיה הגיע
לארץ. הוא לא מת כבואו ליבשה, הוא
היה לבנאי העתיד. יש רציפות בחלום
הדורות, אך כל תקופה תובעת הסתג-
לות לשיטותיה.

ושנית שמע האלהים למחצית תפי-
לתו. תאות החיים התעוררה באיש,
אך גופו הלך והזדקן, כלעג לאדם שלא
רצה להכנע לחוקי הטבע. האיש הזקן
התאהב בנערה צעירה, אך לא העז לגי-
לות לה זאת, ובהתפללו בפעם השלי-
שית, התרחש הנס — באה החשלמה
עם תופעת ההזדקנות. האיש למד להי-
ביט על החיים ולהבין שכל מעבר
מגיל לגיל מלווה חרדה נפשית: לאן
מוביל השביל? אך בסוף מתרגל האדם
למצבו החדש

יפה היא הַנְרִיחָה, אַךְ מִן גַּם

בַּשְּׂקִיעָה

וְלִקְלַעַן עֵדֵן וְזִמְן חֲלוֹם וְצִפְיָה.

אמנם, לגבי קיומו הביולוגי של
היחיד, שהוא מוגבל, אין סתרון, אך
לא כן לגבי ההוי הרוחני, כאן מתגב-
שת לאט-לאט בלב האדם דעה מרגי-
עה. אחד מוותיקי חצרות אומר:

...הַמְבִיט וְקַעֲמִיק

הוא לא יעצב אל לבו. יִרְאֶה:

הַצּוֹרֶחַ מִתְחַלְמֹת.

נוֹשְׂרָה הַקְּלִפָּה הַפְּגוּמָה וְאוֹלָם

לְעַד חַי הַגְּרָעִין.

(יוכל העלונים)

מאיר בופאק